

ΚΡΗΤΙΚΟ

ΤΕΥΧΟΣ 35

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2009 - ΜΑΡΤΙΟΣ 2010 6 €

ΠΑΝΟΡΑΜΑ

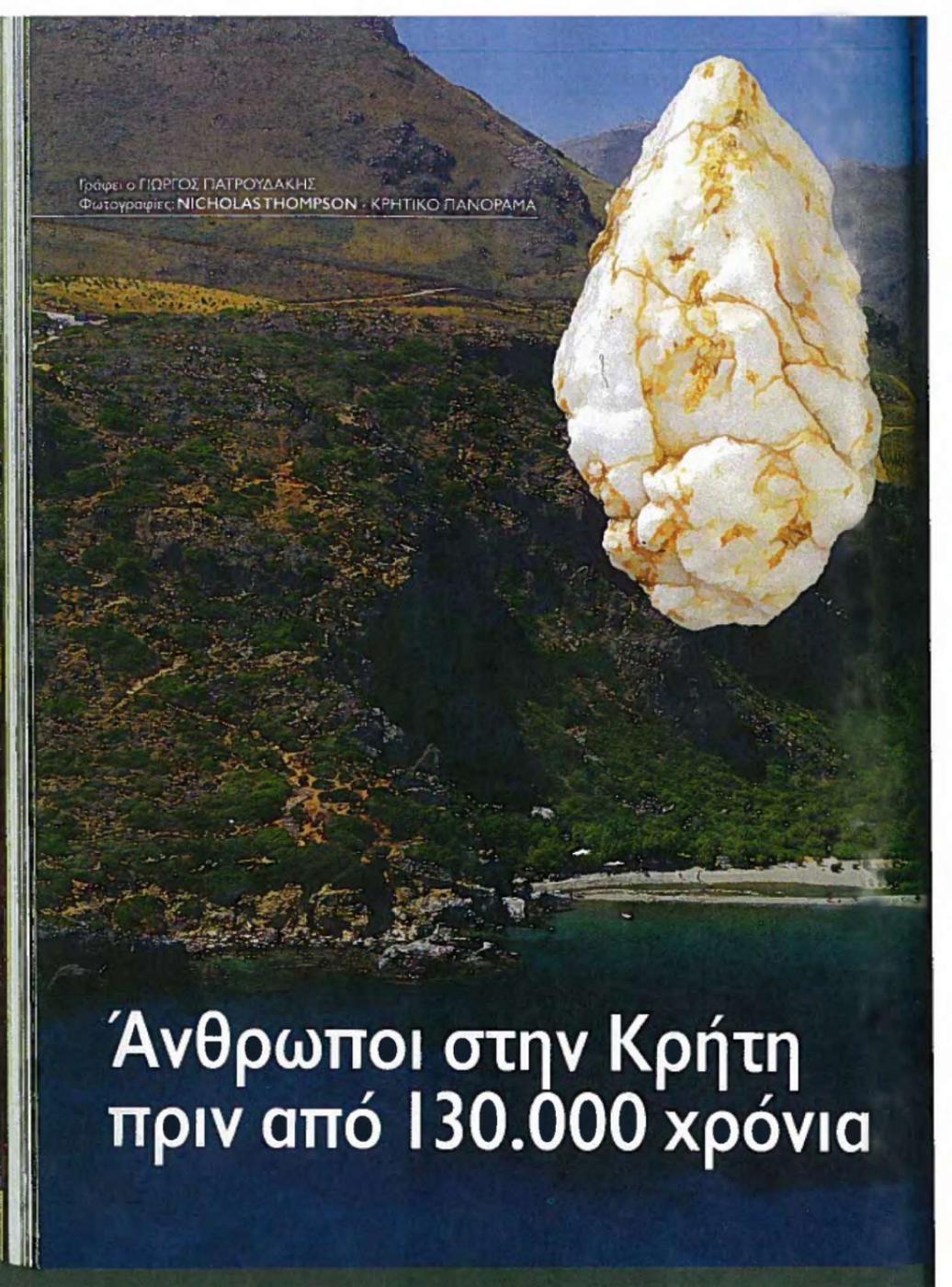

**ΣΥΓΚΛΟΝΙΣΤΙΚΗ
ΑΝΑΚΑΛΥΨΗ**

**Άνθρωποι
στην Κρήτη
πριν από
130.000
χρόνια!**

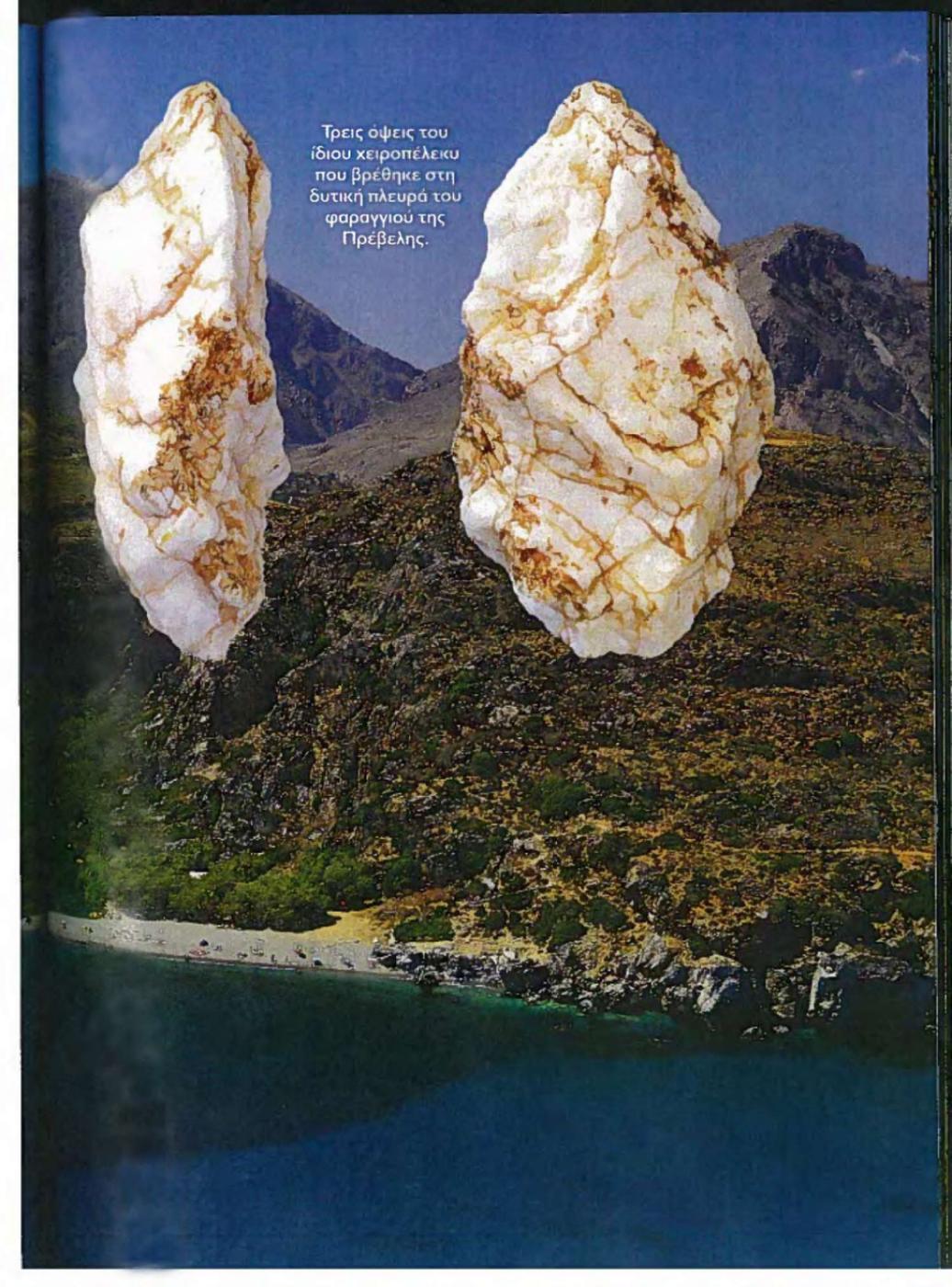

ΥΠΕΡΟΧΗ ΜΑΣΚΑ ΤΟΥ ΣΙΒΑ ◊ ΤΟ ΠΥΡΟΒΟΛΟ ΤΗΣ ΣΠΑΘΑΣ ◊ ΠΟΛΥΧΡΩΜΗ ΚΟΥΜΑΡΙΑ
Η ΒΙΤΣΙΛΙΑ ΤΩΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΩΝ ◊ ΣΤΗΝ ΚΑΡΔΙΑ ΤΗΣ ΑΜΠΑΔΙΑΣ ◊ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΑ ΚΑΘΡΙΝ

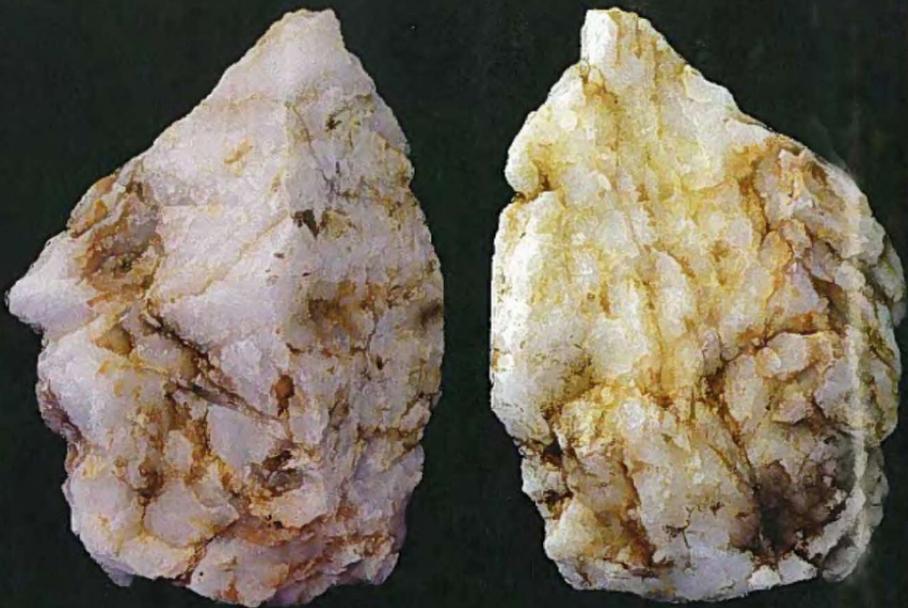

Γράφει ο ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΑΤΡΟΥΔΑΚΗΣ
Φωτογραφίες: NICHOLAS THOMPSON - ΚΡΗΤΙΚΟ ΠΑΝΟΡΑΜΑ

Άνθρωποι στην Κρήτη
πριν από 130.000 χρόνια

Τρεις όψεις του
ίδιου χειροπέλεκυ
που βρέθηκε στη
δυτική πλευρά του
φαραγγιού της
Πρέβελης.

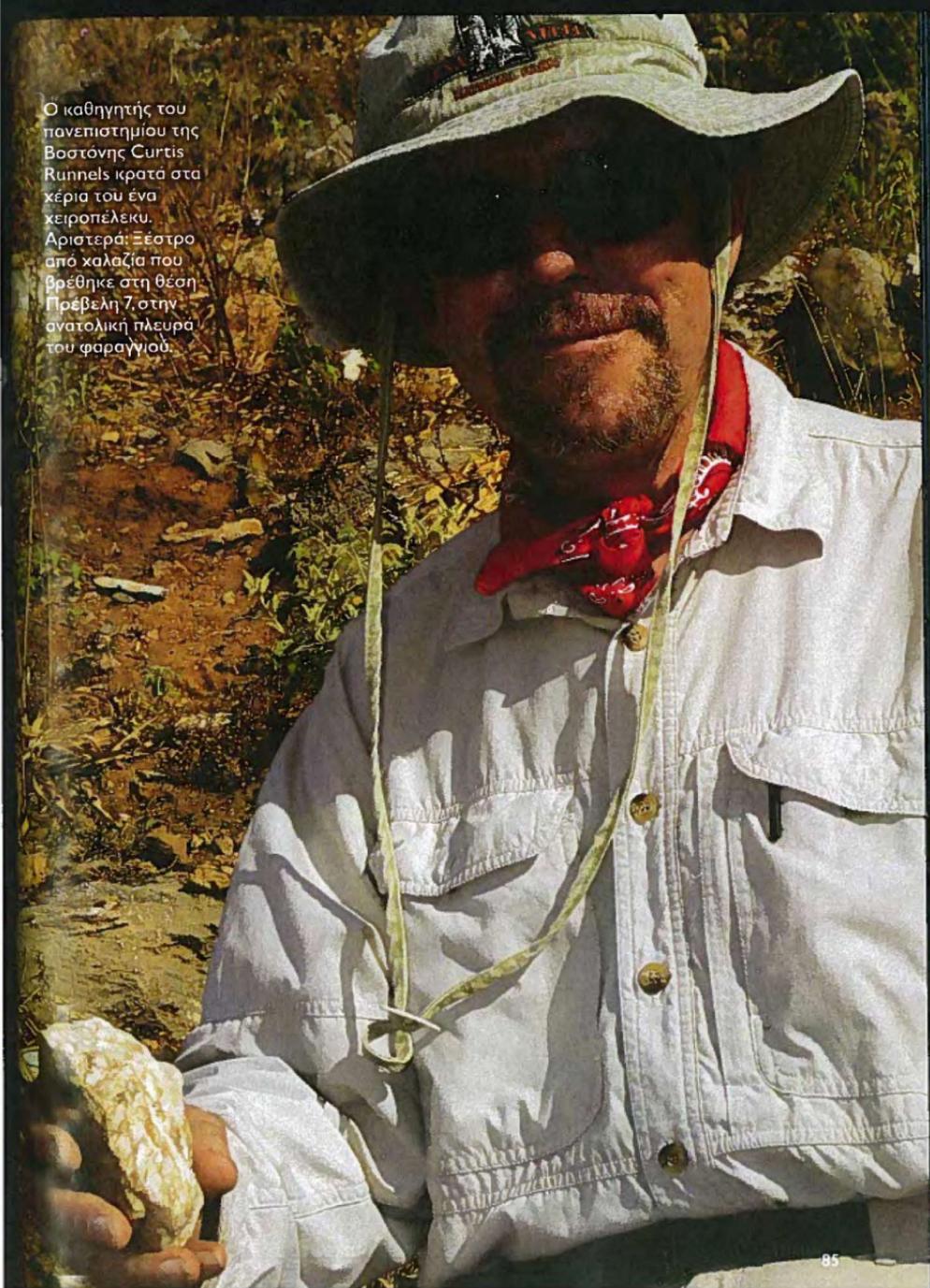
Παλαιολιθικά εργαλεία που ανακαλύφθηκαν στη νότια ακτογραμμή του Ρεθύμνου τεκμηριώνουν ανθρώπινη παρουσία στην περιοχή πριν από τουλάχιστον 130.000 χρόνια

Μια συγκλονιστική αρχαιολογική ανακάλυψη διευρύνει εντυπωσιακά τα όρια της κρητικής αρχαιολογίας συνδέοντας το νησί με ένα από τα μεγαλύτερα κατορθώματα του παλαιολιθικού ανθρώπου. Λίθινα εργαλεία που ανακαλύφθηκαν στη νότια ακτογραμμή του Ρεθύμνου τεκμηριώνουν την ανθρώπινη παρουσία στην περιοχή πριν από 130.000 χρόνια(!), καταρρίπτοντας την επικρατούσα θεωρία που πρόβλεπε ότι οι πρώτοι άνθρωποι έφτασαν στην Κρήτη γύρω στο 7000 π. Χ. Μέλη της επιστημονικής ομάδας δεν διστάζουν να δηλώσουν στους *New York Times* ότι κάποια λίθινα εργαλεία θα μπορούσαν να έχουν κατασκευαστεί πριν από 700.000 χρόνια!

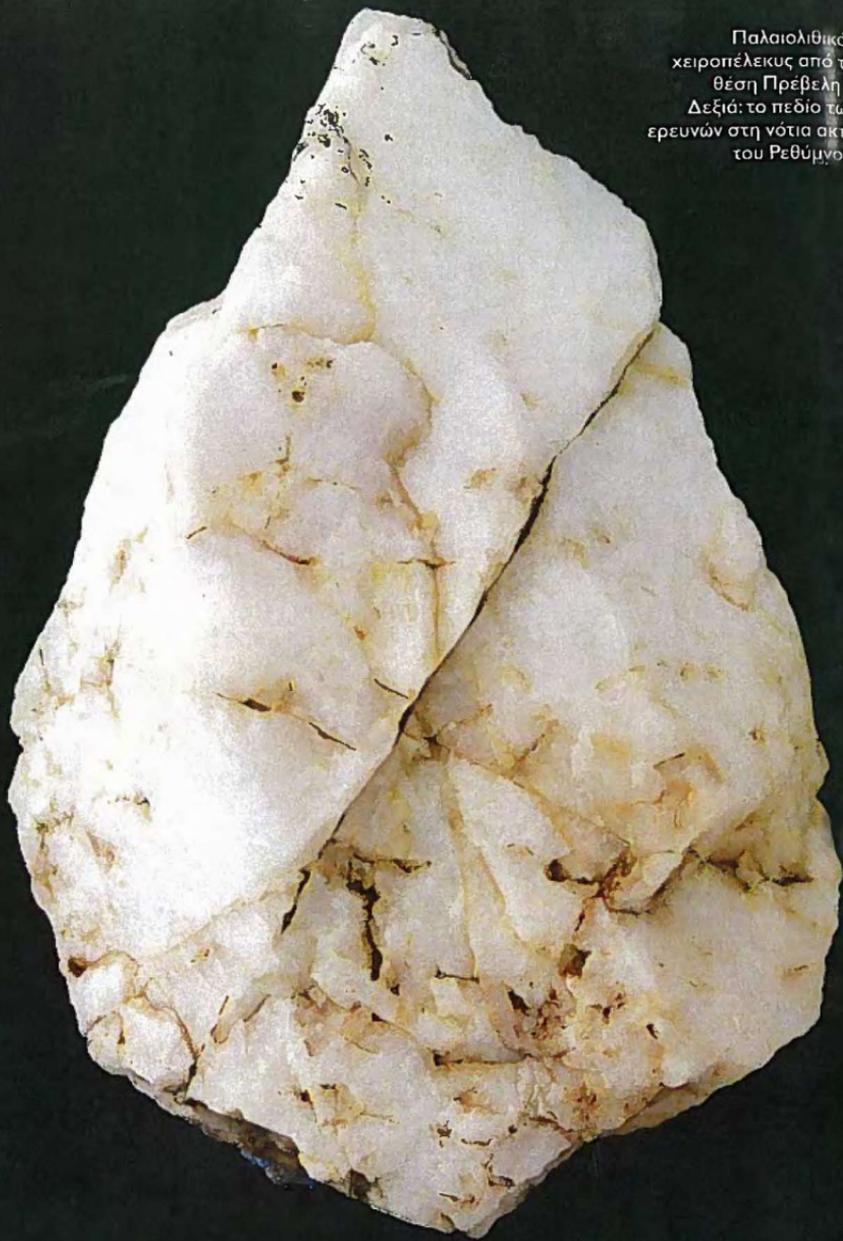
Τα λίθινα αυτά ανθρώπινα διαπιστευτήρια προσελκύουν το παγκόσμιο επιστημονικό ενδιαφέρον, καθώς αποτελούν την παλαιότερη απόδειξη ναυτικού ταξιδιού στη Μεσόγειο και ίσως στον κόσμο. Μέχρι τώρα, το αρχαιότερο ναυτικό ταξίδι συνδεόταν με τον εποικισμό της Αυστραλίας πριν από 60.000 χρόνια.

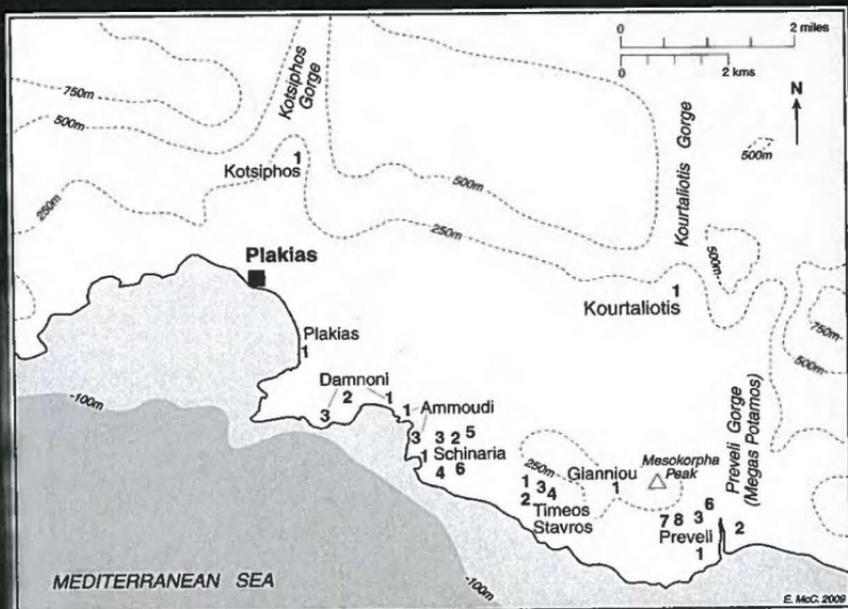
Ο καθηγητής του πανεπιστημίου της Βοστώνης Curtis Runnels κρατά στα χέρια του ένα χειροπέλεκυ.

Αριστερά: Ξέστρο από χαλαζία που βρέθηκε στη θέση Πρέβελι 7, στην ανατολική πλευρά του φαράγγιου.

Παλαιολιθικός
χειροπέλεκυς από τη
θέση Πρέβελη 7.
Δεξιά: το πεδίο των
ερευνών στη νότια ακτή
του Ρεθύμνου.

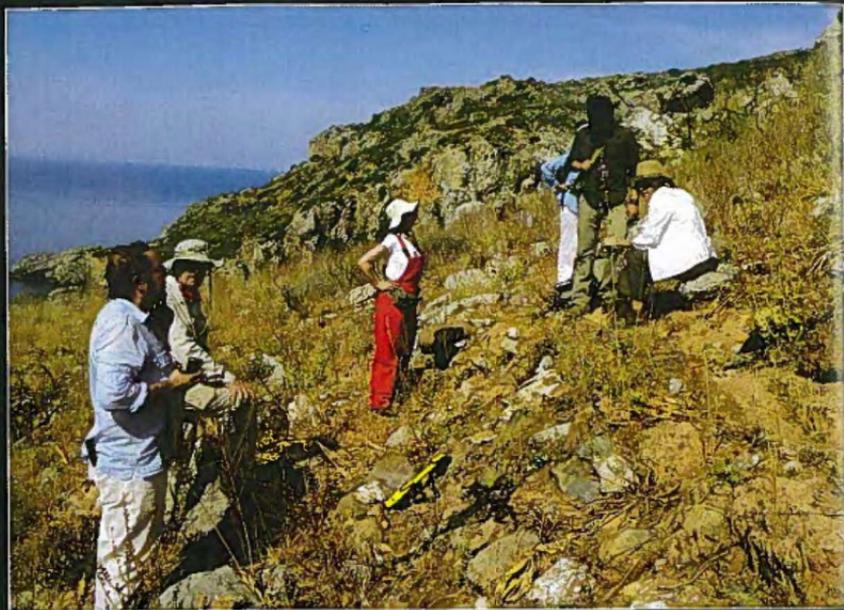

Τα παλαιολιθικά ευρήματα στο Ρέθυμνο προσελκύουν το παγκόσμιο επιστημονικό ενδιαφέρον, καθώς αποτελούν την παλαιότερη απόδειξη ναυτικού ταξιδιού στη Μεσόγειο και ίσως στον κόσμο.

Η ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΟΜΑΔΑ

Το καλοκαίρι του 2008 ομάδα Αμερικανών και Ελλήνων αρχαιολόγων και γεωλόγων βρέθηκε στην ευρύτερη περιοχή της Πρέβελης με σκοπό να ανακαλύψει ίχνη της μεσολιθικής (9.000-7.000 π. Χ.) εποχής στην Κρήτη. Στην έρευνα συμμετείχαν, μεταξύ άλλων, η Ελληνίδα Ελένη Παναγοπούλου, αρχαιολόγος της Εφορείας Παλαιoανθρωπολογίας-Σπηλαιολογίας της Νότιας Ελλάδας, ειδικευμένη στην παλαιολιθική εποχή, ο Αμερικανός καθηγητής Thomas Stasser, ειδικός στην κρητική προϊστορία και ο καθηγητής στο πανεπιστήμιο της Βοστώνης, Curtis Runnels, παλαιολιθικός αρχαιολόγος.

Επέλεξαν να διεξάγουν την έρευνά τους στην περιοχή μεταξύ Πλακιά και Άγιου Παύλου, επειδή η σημερινή ακτογραμμή στη νότια Κρήτη είναι παρόμοια με τη μεσολιθική και έτσι οι θέσεις αυτής της εποχής δεν θα ήταν καταβυθισμένες λόγω της ανόδου της θαλάσσιας στάθμης στην αρχή του Ολοκαίνου.

Στις 9 παλαιολιθικές θέσεις βρέθηκαν περίπου 300 εργαλεία. Όλα ήταν κατασκευασμένα από χαλαζία, και χαλαζίτη. Τα κυριότερα είναι χειροπελέκες, ξέστρα, τσεκούρια και λαξευμένες κροκάλες

2.000 ΛΙΘΙΝΑ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΑ

Κατά τη διάρκεια της επιφανειακής έρευνας ανακαλύφθηκαν αρκετά μεσολιθικά λίθινα εργαλεία και -προς μεγάλη τους έκπληξη- κάποια παλαιολιθικά, κυρίως στην Πρέβελη. Από την τυπολογία τους οι επιστήμονες συμπέραναν με βεβαιότητα ότι επρόκειτο για παλαιολιθικά εργαλεία, αν και οι πρώτες ύλες στις οποίες είναι κατασκευασμένα είναι αδρόκκοκες και είναι δύσκολο να διακρίνει ο μη ειδικός την ανθρώπινη παρέμβαση.

Επειδή η ανακάλυψη ήταν πολύ μεγάλη, αποφάσισαν να συνεχίσουν την έρευνά τους για δεύτερη χρονιά, το 2009, ώστε να μπορέσουν να χρονολογήσουν τα λίθινα εργαλεία με όσο το δυνατόν μεγαλύτερη ακρίβεια. Για να το πετύχουν αυτό έπρεπε να προσδιορίσουν την ηλικία των γεωλογικών αποθέσεων στις οποίες εντοπίστηκαν τα εργαλεία και να μη βασιστούν μόνον στην τυπολογία των εργαλείων που δεν αποτελεί πάντοτε ασφαλή μέθοδο.

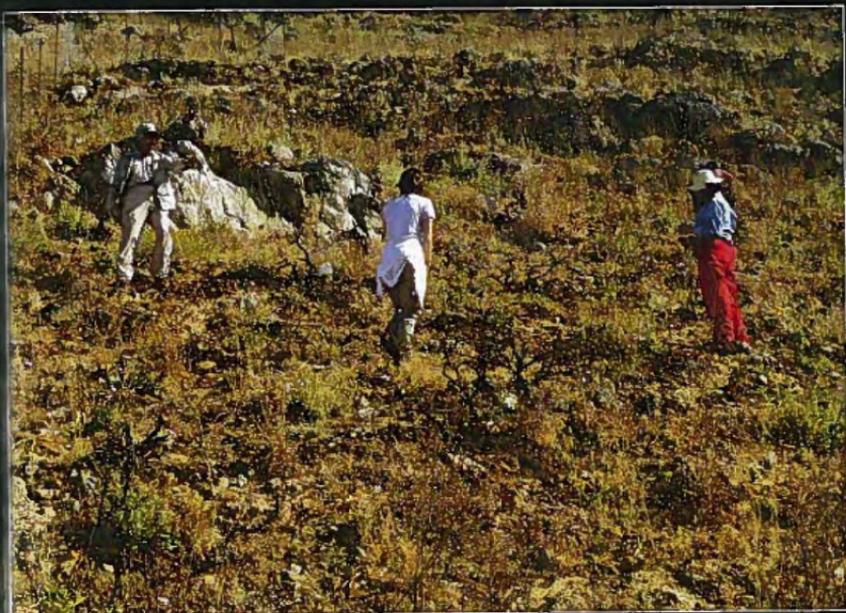
Κατά τη διάρκεια των δυο ερευνητικών περιόδων η επιστημονική ομάδα εντόπισε 28 επιφανειακές θέσεις και συνέλεξε 2.000 λίθινα αντικείμενα. Στις

Η γεωλόγος Tammy Gerke στη θέση Πρέβελη 2 σε κροκαλοπαγή της θέσης Πρέβελη 2.
Αριστερά: Η ερευνητική ομάδα στη θέση Πρέβελη 2. Από αριστερά: Ο καθηγητής του Providence College και διευθυντής της έρευνας Thomas Strasser, ο Curtis Ruppels, η Ελένη Παναγοπούλου, αρχαιολόγος στην Εφορεία Παλαιoανθρωπολογίας-Σπηλαιολογίας Νότιας Ελλάδας και οι φοιτητές του, Providence College, Chad DiGregorio και Hannah Johnson.

Η ομάδα των
τοπογράφων στην
Πρέβελη. Δεξιά: Οι
Curtis Runnels, Ελένη
Παναγοπούλου και
Hannah Johnson στο
πεδίο της έρευνας.

Οι Αμερικανοί καθηγητές Thomas Strasser και Curtis Runnels δήλωσαν στους New York Times ότι κάποια από τα ευρήματα μπορεί να είναι πολύ παλαιότερα, ακόμη και 700.000 ετών!

9 παλαιολιθικές θέσεις βρέθηκαν περίπου 300 εργαλεία. Όλα ήταν κατασκευασμένα από χαλαζία και χαλαζίτη, πρώτες ύλες, που βρίσκονται σε αφθονία στην περιοχή. Τα κυριότερα είναι χειροπελέκες, ξέστρα, τοεκούρια και λαξευμένες κροκάλες.

Η ΜΕΘΟΔΟΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Η Δρ. Ελένη Παναγοπούλου εξηγεί στο Κρητικό Πανόραμα τη μέθοδο που ακολούθησαν για να εντοπίσουν τα παλαιολιθικά εργαλεία και να χρονολογήσουν τις αποθέσεις:

«Τρεις γεωλόγοι διαφορετικών ειδικοτήτων συμμετείχαν στις έρευνες για να μας βοηθήσουν να αποκαταστήσουμε το παλαιοπεριβάλλον και να χρονολογήσουμε τα λίθινα εργαλεία που ανακαλύψαμε.

Σε όλες τις παράκτιες περιοχές επικεντρώσαμε τις έρευνές μας στα σπήλαια. Επειδή, όμως, τα τόσο παλαιά σπήλαια πολλές φορές είναι κατακρημιτισμένα (έχει καταπέσει η οροφή), τα λίθινα τα βρήκαμε στα πριανή των σπηλαίων ή σε παιλιές ακτογραμμές. Εξαιτίας πολύπλοκων γεωλογικών δια-

Το ανατολικό άκρο του λιμανιού του Πλακιά.

δικασίων, οι σημαντικότερες από τις οποίες είναι οι τεκτονικές κινήσεις, οι ακτογραμμές έχουν ανυψωθεί αρκετά πάνω από το επίπεδο της θάλασσας και η πιο αρχαία από αυτές έχει καταλήξει να είναι η υψηλότερη.

Εκεί όπου συνδυάζονταν σπήλαια με θαλάσσιες αναβαθμίδες βρήκαμε τα περισσότερα παλαιολιθικά εργαλεία.

Επειδή τα ανασύραμε μέσα από τα ιζήματα των ακτογραμμών μπορούσαμε να προσδιορίσουμε την ηλικία τους. Η πιο πρόσφατη αναβαθμίδα είναι χρονολογημένη στα 50.000 χρόνια πριν από σήμερα. Οι παλαιότερες, σύμφωνα με γεωλογικούς υπολογισμούς, είναι 80.000, 110.000 και 130.000 χρόνων. «Η και αρχαιότερες».

Οι Αμερικανοί καθηγητές Thomas Strasser και Curtis Runnels δήλωσαν

Η έρευνα έγινε από την Αμερικανική Σχολή Κλασικών Σπουδών της Αθήνας με την υποστήριξη της Εφορείας Παλαιοανθρωπολογίας-Σπηλαιολογίας Νότιας Ελλάδας, της ΚΕ' Εφορείας Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων και της 20ης Εφορείας Βυζαντινών Αρχαιοτήτων.

στους New York Times ότι κάποια από τα ευρήματα και ιδιαίτερα κάποια μικρά τσεκούρια-αξίνες που ανακαλύφθηκαν μπορεί να είναι πολύ παλαιότερα, ακόμη και 700.000 ετών!

ΜΕΘΟΔΟΙ ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗΣ

Προκειμένου να εξασφαλισθεί η πιο αξιόπιστη δυνατή χρονολόγηση των ανάβαθμίδων οι ερευνητές πήραν δείγματα από αυτές και τα έστειλαν σε ειδικό εργαστήριο της Αμερικής προκειμένου να χρονολογηθούν με τη μέθοδο της Οπτικά Διεγειρόμενης Φωταύγειας (OSL). Όπως διευκρινίζει η κ. Παναγοπούλου, «προσπαθούμε με αυτό τον τρόπο να χρονολογήσουμε τα ιζηματά μέσα από τα οποία προέκυψαν αυτά τα εργαλεία. Η μέθοδος αυτή θεω-

Οι ερευνητές πήραν δείγματα και τα έστειλαν σε ειδικό εργαστήριο της Αμερικής προκειμένου να χρονολογηθούν με τη μέθοδο της Οπτικά Διεγειρόμενης Φωταύγειας

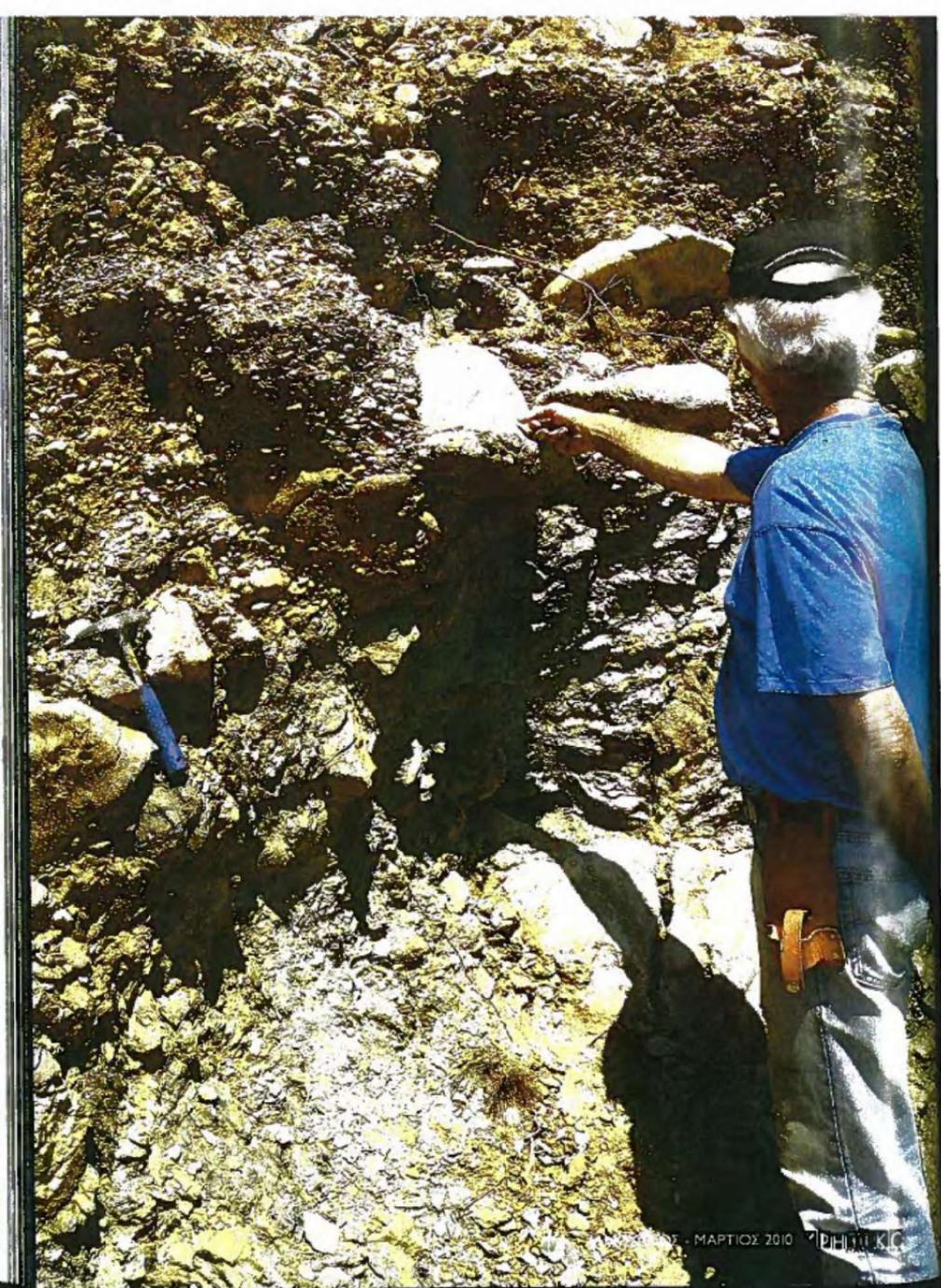
ρείται διεθνώς μια από τις πιο αξιόπιστες μεθόδους χρονολόγησης ευρημάτων από επιφανειακές θέσεις. Σε δεύτερη φάση θα δοκιμασθούν και άλλες μέθοδοι για να συγκρίνουμε τα αποτελέσματά τους.

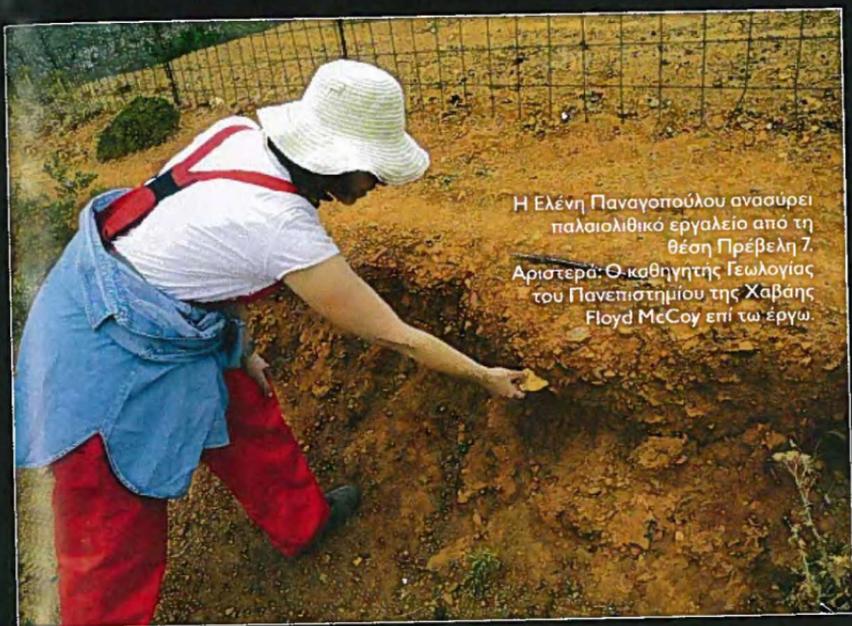
ΔΕΙΝΟΙ ΝΑΥΤΙΚΟΙ

Η εύρεση των παλαιολιθικών εργαλείων, που κατασκευάστηκαν στην Κρήτη πριν από 130.000 χρόνια τουλάχιστον, προκάλεσε αίσθηση στην παγκόσμια επιστημονική κοινότητα καθώς ανατρέπει όλα τα δεδομένα για τις ναυτικές δεξιότητες αλλά και τη νοημοσύνη των προγονικών μορφών του ανθρώπου. Η θάλασσα δεν αποτελούσε αξιεπέραστο εμπόδιο για τον προϊστορικό άνθρωπο. «Η Κρήτη τα τελευταία πέντε εκατομμύρια χρόνια δεν υπήρξε ποτέ ενωμένη με άλλη κοντινή ξηρά. Αν και τις εποχές των παγετώνων η στάθμη της θάλασσας ήταν πολύ χαμηλότερη από τη σημερινή – ενδεχομένως και 120μ. πιο χαμηλά – η Κρήτη ήταν πάντοτε νησί», επισημαίνει η κ. Παναγοπούλου. Όποιος άνθρωπος έκανε αυτό το παράτολμο ταξίδι, ο Homo Hei-

Προφίλ χειροπέλεκου
από τη θέση Πρέβελη 2.
Αριστερά: Το φαράγγι
του Πρέβελη.

Η Ελένη Παναγοπούλου ανασύρει
παλαιολιθικό εργαλείο από τη
θέση Πρέβελη 7.
Αριστερά: Ο καθηγητής Γεωλογίας
του Πανεπιστημίου της Χαβάης
Floyd McCoy επί τω έργω.

Η έκπληξη είναι τεράστια, καθώς σύμφωνα με τις επικρατούσες θεωρίες το πιο παλιό αποδεδειγμένο θαλάσσιο ταξίδι στο Αιγαίο έγινε πριν από 11.000 χρόνια, από τη Μήλο στην Αργολίδα

delbergensis ή ο Homo Erectus ή ο Neanderthal, ήταν δεινός θαλασοπόρος και είχε την ικανότητα να διανύει τεράστιες θαλάσσιες αποστάσεις με εντελώς πρωτόγονα μέσα. Η έκπληξη είναι τεράστια, καθώς σύμφωνα με τις επικρατούσες θεωρίες το πιο παλιό αποδεδειγμένο θαλάσσιο ταξίδι στο Αιγαίο έγινε πριν από 11.000 χρόνια, καθώς ο σφινάνος που βρέθηκε στο σπήλαιο Φράγχι της Αργολίδας μεταφέρθηκε διά θαλάσσης από τη Μήλο.

Τα νέα ευρήματα πιστοποιούν ότι πρόγονοι του σημερινού ανθρώπου (Homo sapiens sapiens) κατάφεραν να διασχίσουν τη Μεσόγειο, τουλάχιστον 120.000 χρόνια πριν από το ταξίδι από τη Μήλο στην Αργολίδα.

ΤΑ ΠΑΛΑΙΟΛΙΘΙΚΑ ΤΑΞΙΔΙΑ

Το ναυτικό αυτό ταξίδι, όμως, δεν ανατρέπει μόνο τα μεσογειακά δεδομένα, αλλά και τα παγκόσμια. Οι πρώτοι ναυτικοί που έφτασαν με πεινχρά μέση στην παραλία της Πρέβελης πραγματοποίησαν ίσως το αρχαιότερο ναυτικό ταξίδι στην ιστορία της ανθρωπότητας.

Ο εντοπισμός παλαιολιθικών θέσεων στο νότιο Ρέθυμνο αποτελεί το πρώτο βήμα που οδηγεί στην πλήρη αναθεώρηση όλων όσων πιστεύουμε για τον κρητικό προϊστορικό κόσμο

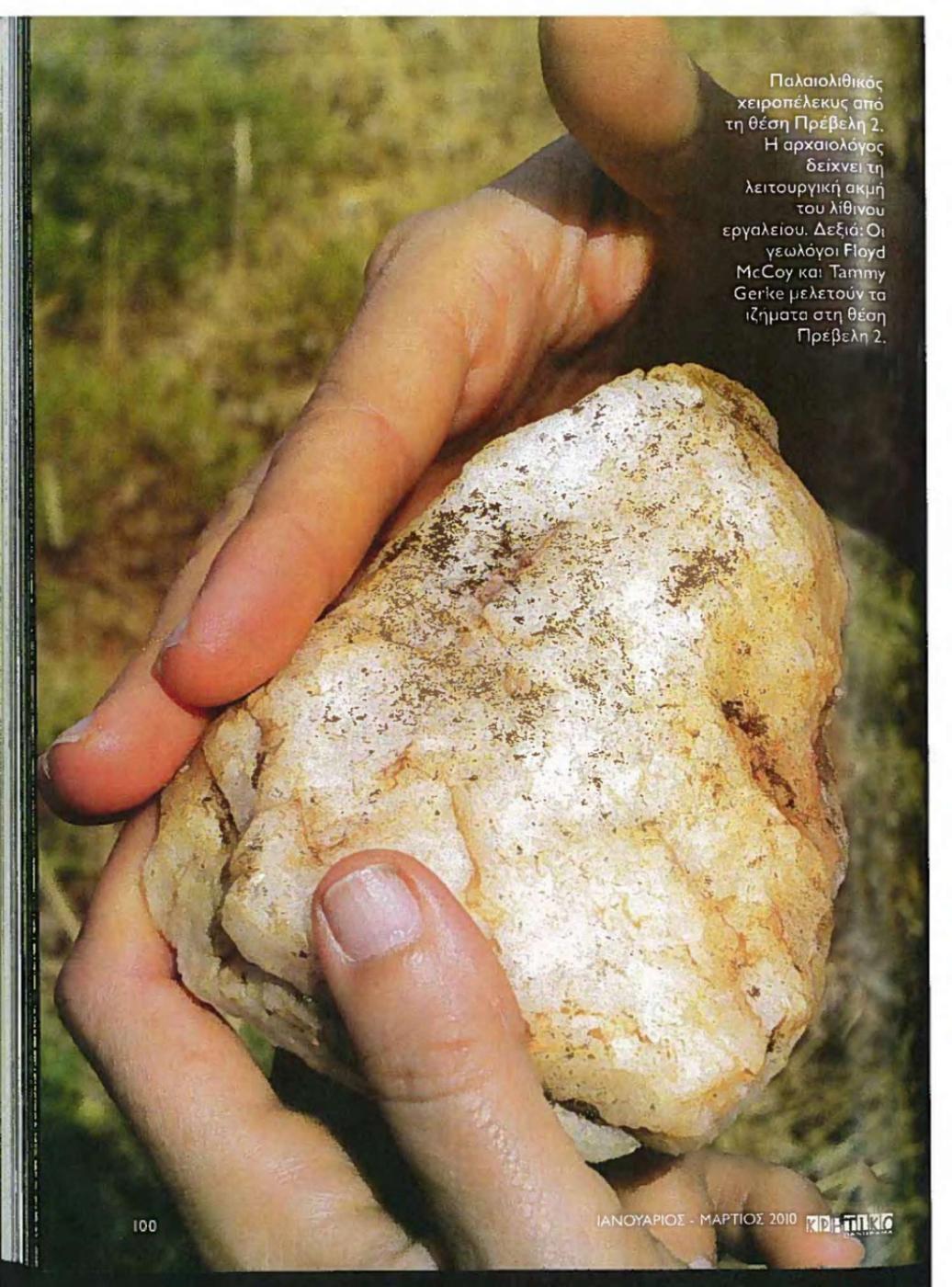
Όπως επισημαίνει η κ. Παναγοπούλου: «Οι πρώτες τεκμηριωμένες ενδείξεις για διάπλου θαλασσιών περασμάτων χρονολογούνται γύρω στα 60.000 χρόνια πριν από σήμερα, όταν άνθρωποι ταξίδεψαν μέχρι την Αυστραλία, αλλά πρόκειται για ταξίδια που έγιναν από τον λεγόμενο σύγχρονο άνθρωπο, *Homo sapiens sapiens*. Υπάρχουν και κάποιες ενδείξεις στα νησιά Φλόρενς της Ινδονησίας, όπου βρέθηκαν κάποια πρώιμα εργαλεία που λέγεται πως χρονολογούνται στα 800.000 πριν από σήμερα. Αυτό σημαίνει πως ο *Homo erectus* πήγε από την Αφρική στη νοτιοανατολική Ασία. Είναι μια όχι τελείως τεκμηριωμένη άποψη, που όμως αναφέρεται στη βιβλιογραφία».

Η ΚΡΗΤΙΚΗ ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΑ

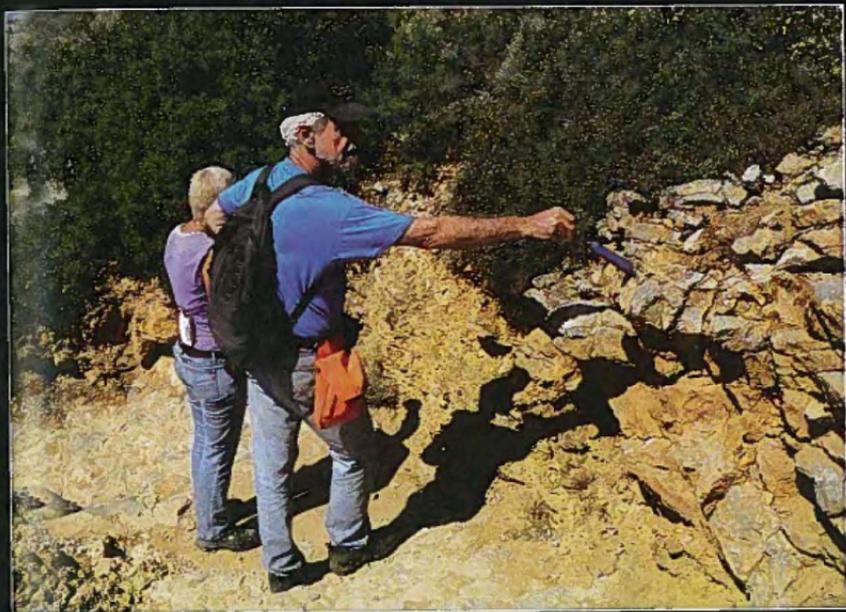
Ο εντοπισμός 9 παλαιολιθικών θέσεων μεταξύ Πλακιά και Αγίου Παύλου αποτελεί το πρώτο βήμα που οδηγεί στην πλήρη αναθεώρηση όλων όσων πιστεύουμε για τον κρητικό προϊστορικό κόσμο. Είναι πιθανό ότι την ίδια εποχή έζησαν άνθρωποι και σε άλλα μέρη του νησιού.

Η Priscilla Murrey,
αρχαιολόγος στο Boston
University, ο Curtis
Runnels και η Ελένη
Παναγοπούλου στη
θέση Πρέβελη 7
επεξεργάζονται τον
παλαιολιθικό
χειροπέλεκυ που
απεικονίζεται δίπλα.

Παλαιολιθικός
χειροπέλεκυς από
τη θέση Πρέβελη 2.
Η αρχαιολόγος
δείχνει τη
λειτουργική ακμή
του λίθινου
εργαλείου. Δεξιά: Οι
γεωλόγοι Floyd
McCoy και Tammy
Gerke μελετούν τα
ιζήματα στη θέση
Πρέβελη 2.

Οι εντοπισμός παλαιολιθικών θέσεων στο νότιο Ρέθυμνο αποτελεί το πρώτο βήμα που οδηγεί στην πλήρη αναθεώρηση όλων όσων πιστεύουμε για τον κρητικό προϊστορικό κόσμο

Οι επικρατούσες θεωρίες που ήθελαν το νησί να εποίκίζεται για πρώτη φορά το 7000 π. Χ. από πληθυσμούς που έφτασαν από την Ανατολία καταρρέουν.

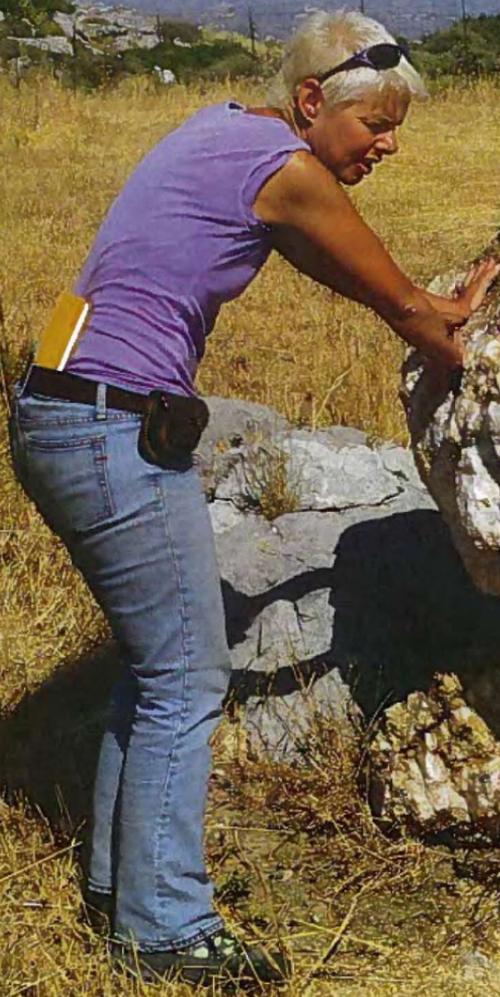
Φαίνεται ότι από πάρα πολύ παλιά άνθρωποι κατοίκησαν την Κρήτη έχοντας τη δυνατότητα να διατηρούν επαφή, ακόμη και να συναλλάσσονται, από κάποια στιγμή και μετά, με τους συνανθρώπους τους που βρίσκονταν σε άλλες ηπείρους. Η θάλασσα δεν αποτελούσε εμπόδιο, ακόμη και για τους προγόνους του Homo Sapiens.

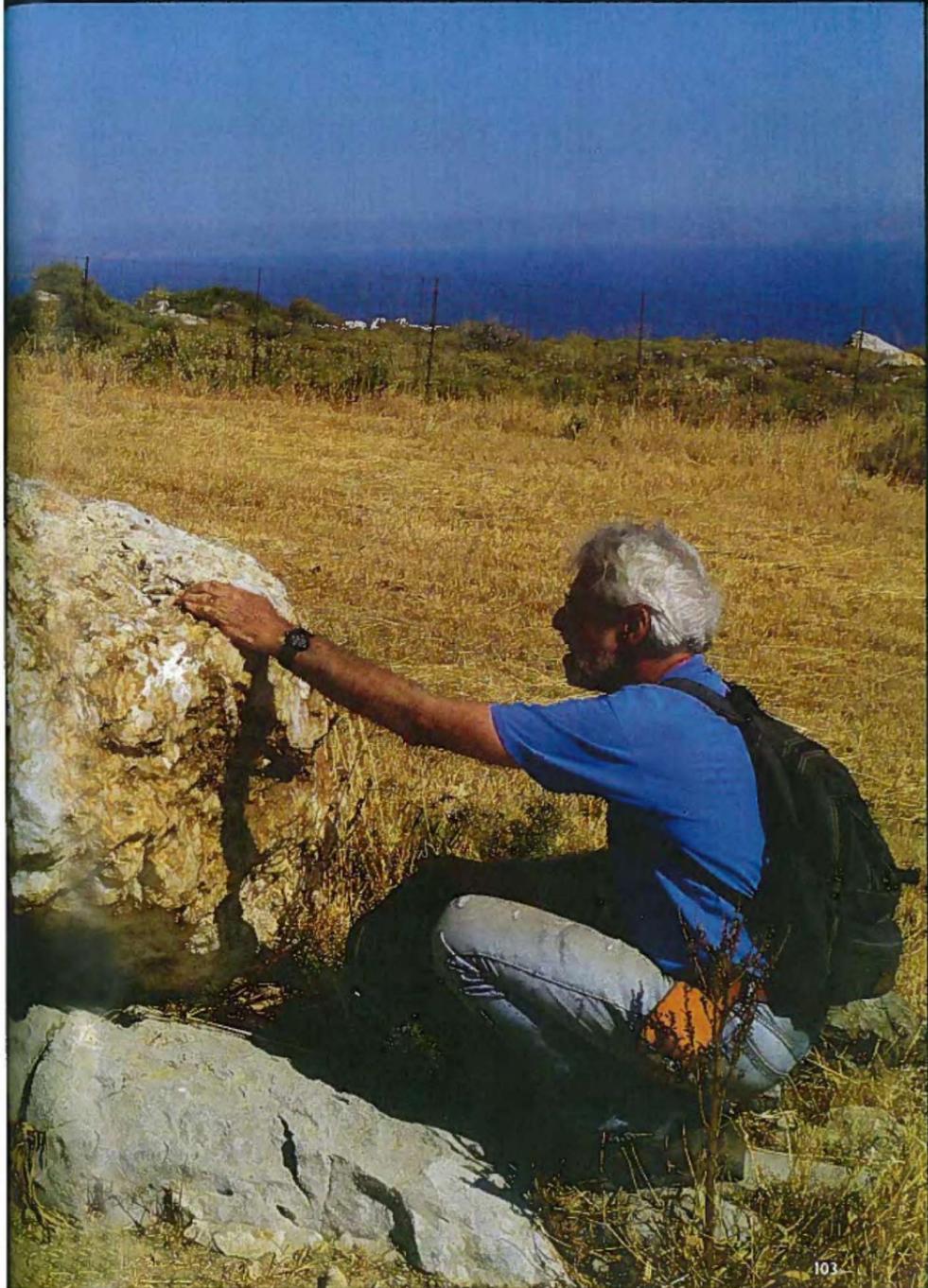
ΟΡΔΟΜΟΙ ΕΞΑΠΛΩΣΗΣ

Μέχρι τη σπουδαία αυτή ανακάλυψη, οι επιστήμονες θεωρούσαν ότι οι πρώτοι άνθρωποι είχαν ακολουθήσει δυο βασικούς δρόμους για να φθάσουν στην Ευρώπη. «Οι πρώιμες μορφές ανθρώπων προέκυψαν στην Αφρική κι από εκεί εξηλώθηκαν.

Οι διαδρομές που εικάσαμε ως πιθανότερες ήταν δύο: από την Αραβία και την Εγγύς Ανατολή, μέσω ποτάμιων ίσως δρόμων προς Δούναβη και Βόρειο

Οι γεωλόγοι δείχνουν ογκόλιθο από
καλαζία στη θέση Πρέβελι 7.
Τα παλαιολιθικά εργαλεία είναι
κατασκευασμένα από αυτή την ύλη.

Γύψινα ομοιώματα του Ανθρώπου της Χαϊδελβέργης (*Homo heidelbergensis*)
Αριστερά (σκούρο): Το κρανίο του Ανθρώπου του Μπρόκεν Χιλ που βρέθηκε στο μεταλλωρυχείο Κάρπουε της Ζάμπια (Ν. Αφρική). Δεξιά (ανοιχτόχρωμο): Το κρανίο του ανθρώπου των Πετραλώνων για σύγκριση.

Ο άνθρωπος του Γκρέβελι ήταν *Homo sapiens sapiens*, που έχει εντοπιστεί και στη βόρειο Αφρική ή *Homo heidelbergensis*, όπως ο άνθρωπος των Πετραλώνων, ή ακόμα και *Neanderthal*

Ελλάδα ή μέσω των στενών του Γιβραλτάρ στην Ισπανία. Υπάρχει, βέβαια, η άποψη ότι δεν πέρασαν ποτέ το Γιβραλτάρ, καθώς τα θαλάσσια ρεύματα είναι πολύ ισχυρά. Παρ' όλα αυτά, δεν είχαμε ποτέ σκεφτεί αυτό τον πρώιμο θαλάσσιο δρόμο προς την Κρήτη», τονίζει η κ. Παναγοπούλου.

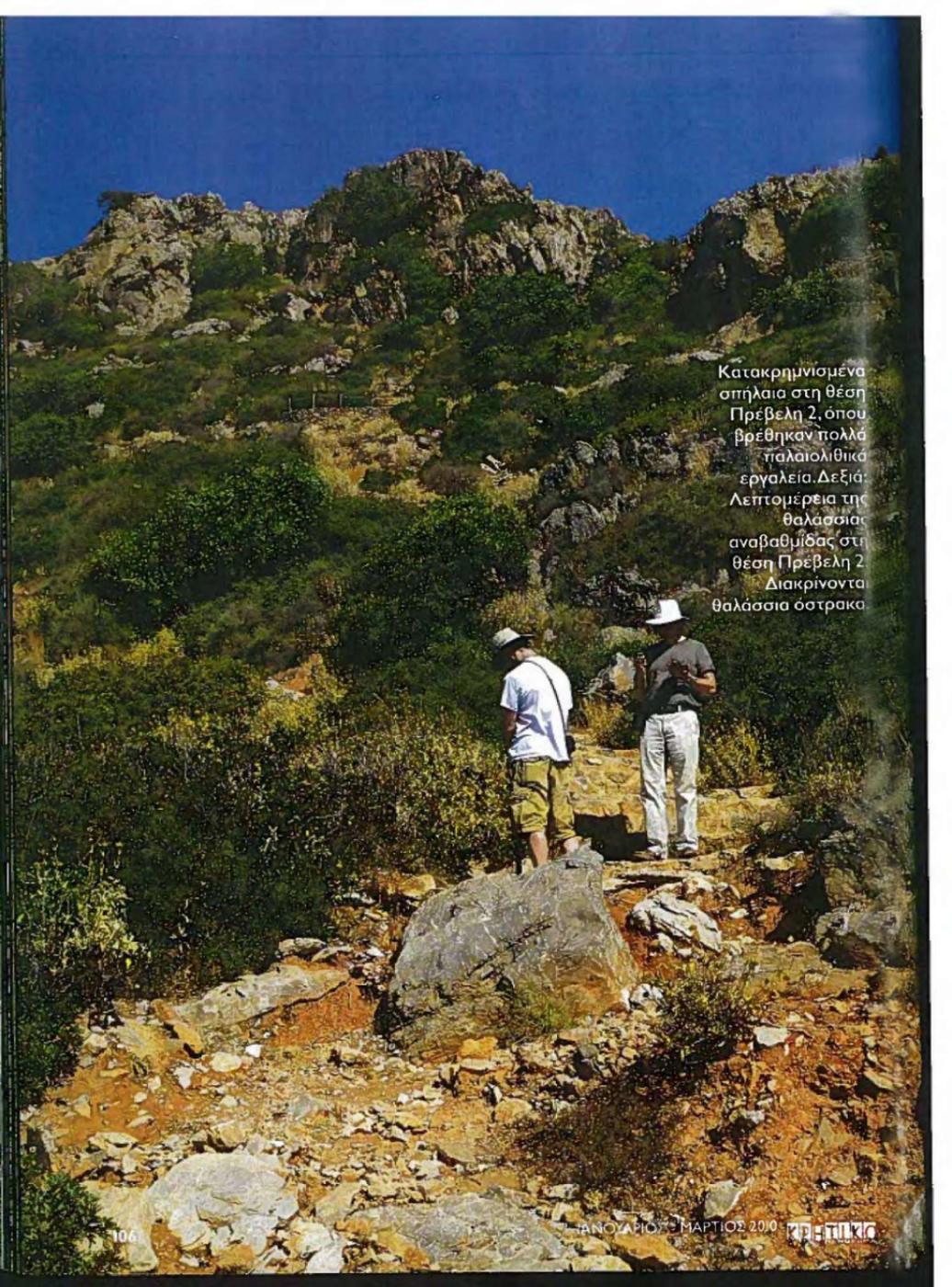
Η έλευση στην Κρήτη μπορεί να έγινε μέσω του νησιωτικού συμπλέγματος Ρόδου-Κάσου-Καρπάθου, που την παλαιολιθική εποχή ήταν ενωμένα. Η κάθοδος από την ηπειρωτική Ελλάδα μέσω Κυθέρων αποτελεί τη δεύτερη εκδοχή, ενώ ο διάπλους του Λιβυκού πελάγους, αν και η πλησιέστερη αφρικανική ακτή απέχει γύρω στα 200 ναυτικά μίλια, είναι ο τρίτος πιθανός δρόμος εξάπλωσης.

ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΗ ΝΑΥΣΙΠΛΟΪΑ

Όπως επισημαίνει η κυρία Παναγοπούλου, εφόσον ο Παλαιολιθικός άνθρωπος ήρθε στο νότιο Ρέθυμνο κατευθείαν από την Αφρική γύρω στα 700.000 χρόνια πριν (πιθανή ηλικία των λίθινων τσεκουριών) τότε είναι πολύ πιθανόν

Το κρανίο του
ανθρώπου των
Πετραλώνων που
φυλάσσεται σε
χρηματοκιβώτιο
στους χώρους του
Παλαιοντολογικού
Μουσείου του
Πανεπιστημίου
Θεσσαλονίκης.
Φωτογραφία:
Γ. Αβγιανός.

Κατακρημισμένα
σπήλαια στη θέση
Πρέβελη 2, όπου
βρέθηκαν πολλά
παλαιολιθικά
εργαλεία. Δεξιά:
Λεπτομέρεια της
θαλάσσιας
αναβαθμίδας στη
θέση Πρέβελη 2.
Διακρίνονται
θαλάσσια όστρακα.

Οι παλαιολιθικοί ναυτικοί που έφτασαν με πενιχρά μέσα στην παραλία του Πρέβελη πραγματοποίησαν ίσως το αρχαιότερο ναυτικό ταξίδι στην ιστορία του ανθρώπινου είδους

να πρόκειται για *Homo erectus*. Αν τα αντικείμενα αποδειχθεί ότι έχουν ηλικία 160.000 χρόνων τότε μπορεί να είναι πολύ πρώιμη μορφή του *Homo sapiens sapiens*, που έχει εντοπιστεί και στη βόρειο Αφρική ή *Homo heidelbergensis*, όπως ο άνθρωπος των Πετραλώνων, ή ακόμα και *Neanderthal*, όπως τα σκελετικά κατάλοιπα από τα σπήλαια Απήδημα και Λακωνίς στη Μάνη.

Σε όποιο, όμως, είδος και αν ανήκε ο άνθρωπος, ο δρόμος που ακολούθησε για να φθάσει στην Κρήτη ήταν θαλάσσιος.

«Μπορεί να οργάνωσαν κάποιο μικρότερο ταξίδι και τους παρέσυραν τα ρεύματα. Ίσως ξεκίνησαν μικρές ομάδες από ανάγκη διεύρυνσης του ζωτικού τους χώρου, αλλά και από περιέργεια και τους ξέβρασε η θάλασσα λίγο πιο μακριά απ' ό,τι υπολόγιζαν.

Προφανώς, όμως, πήγαιναν αναζητώντας. Και πήγαν πολλές φορές, επειδή βρίσκουμε εργαλεία σε θέσεις 130.000 ετών, 100.000 ετών και 80.000

Οι αρχαιολόγοι εντόπισαν εργαλεία σε θέσεις 130.000, 100.000 και 80.000 ετών. Αυτό σημαίνει πως υπήρξαν οργανωμένα ναυτικά ταξίδια και ότι δεν έγινε κάτι τυχαίο

ετών. Αυτό σημαίνει πως υπήρξαν επανειλημμένα ταξίδια και δεν ήταν κάτι τυχαίο. Το ταξίδι από κάποιο σημείο και μετά φαίνεται πως ήταν οργανωμένο και τα βήματα προσχεδιασμένα», τονίζει η κ. Παναγοπούλου.

Τον συλλογισμό της αρχαιολόγου επιβεβαιώνει και το γεγονός ότι σχετικά πρόσφατα βρέθηκαν παλαιολιθικά εργαλεία και στη νήσο Γαύδο από ερευνητική ομάδα του Πανεπιστημίου της Κρήτης, και ίσως και στην περιοχή των Σφακιών.

ΠΟΛΥΤΙΜΕΣ ΠΕΤΡΕΣ

Είναι σίγουρο ότι τα επόμενα χρόνια θα εντοπιστούν και άλλες παλαιολιθικές και μεσολιθικές εγκαταστάσεις σε ολόκληρο το νησί για δυο λόγους.

Πλέον υπάρχουν επιστήμονες με εξειδικευμένες σπουδές στην Παλαιολιθική εποχή που μπορούν να αναγνωρίσουν αυτά τα εργαλεία που στα μάτια των μη ειδικών φαίνονται συχνά τυχαία σπασμένες πέτρες.

Παλαιολιθικό εργαλείο
από χαλαζίτη που
βρέθηκε στη θέση
Πρέβελη 2. Αριστερά:
Η ερευνητική ομάδα
στο φαράγγι του
Πρέβελη τον Ιούνιο
του 2009.

Οι γεωλόγοι
μετρούν την κλίση
του γκρεμού.
Δεξιά: Το Δαμνόνι.

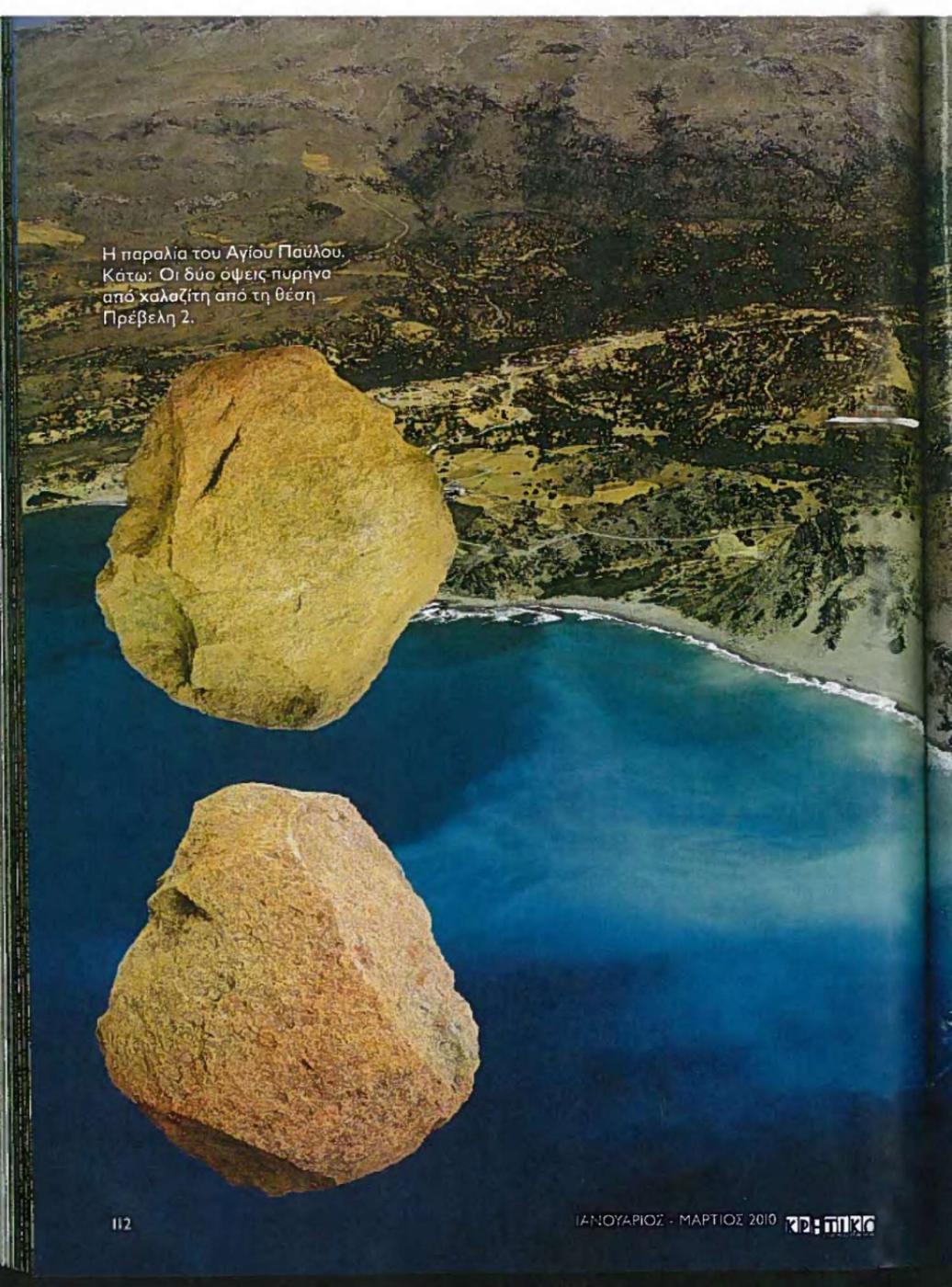

Η επιστημονική ομάδα που κατόρθωσε να κερδίσει τον παγκόσμιο θαυμασμό θα επανέλθει στην περιοχή το 2011 για να διεξάγει συστηματική ανασκαφή σε σπήλαιο της Μεσολιθικής εποχής .

Επίσης η πρώιμη προϊστορία αποτελεί σήμερα το αντικείμενο μεγάλων διεθνών ερευνητικών προγραμμάτων και πολλοί προϊστορικοί αρχαιολόγοι και παλαιοανθρωπολόγοι ενδιαφέρονται σφόδρα για την εποχή και αναζητούν με ζήλο ευρήματα και θέσεις. Μετά τα αποτελέσματα της έρευνας του Πλακιά είναι βέβαιο ότι η Κρήτη θα βρεθεί στο επίκεντρο αυτής της προσπάθειας. Τις περασμένες δεκαετίες, όταν κυριαρχούσε η «μινωική φρενίτιδα», όλοι έψαχναν μετά μανίας για παλάτια και θησαυρούς. Δεν υπήρχε διάθεση για λαξευμένες πέτρες, όσο παλιές κι αν ήταν. . .

ΟΙ ΝΕΕΣ ΕΡΕΥΝΕΣ

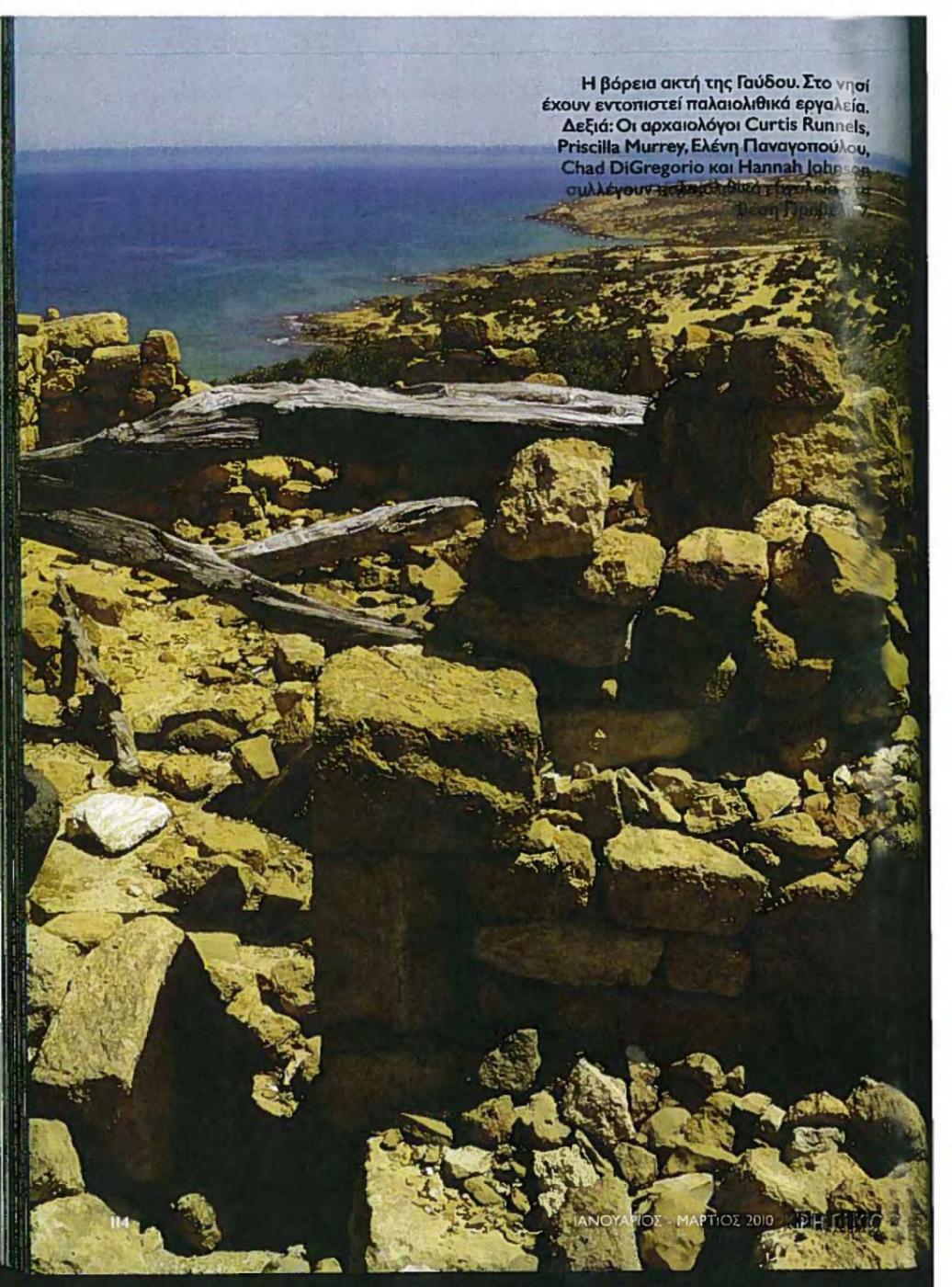
Η επιστημονική ομάδα που κατόρθωσε να κερδίσει τον παγκόσμιο θαυμασμό χάρη στις ανακαλύψεις της στη νότια ακτή του Ρεθύμνου, θα επανέλθει στην περιοχή το 2011 για να διεξάγει συστηματική ανασκαφή σε σπήλαιο της Μεσολιθικής. Στόχος είναι εντοπιστούν ευρήματα και να χρονολογηθούν με

An aerial photograph of a rugged coastline. The foreground is dominated by two large, light-brown, angular rocks. Behind them, a dark blue sea meets a sandy beach. The background shows a steep, rocky cliffside with sparse vegetation. The overall scene is dramatic and scenic.

Η παραλία του Αγίου Παύλου.
Κάτω: Οι δύο σφεις-πυρήνα
από χαλαζίτη από τη θέση
Πρέβελη 2.

Παπυρέλλα που κατασκευάστηκε από παπύρι στους Λιαπάδες της Κερκύρας το 1986. Οι κερκυραϊκές παπυρέλλες ήταν αλιευτικά κυρίως σκάφη και βρισκόνταν σε χρήση στη δύτικη Κέρκυρα μέχρι το 1965. Η τοπική παράδοση αναφέρει ότι με τέτοιες βάρκες γίνονταν ταξίδια από την Κέρκυρα μέχρι την Ιταλία. Η πρωτόγονη μορφή και η κατασκευή της οδήγησε τους ερευνητές στη σκέψη ότι πρόκειται για κατάλοιπο της προϊστορικής ναυτικής τεχνολογίας της ανατολικής Μεσογείου. Διατυπώθηκε μάλιστα η άποψη πως με τέτοια παπυρένια σκάφη πιθανόν να πραγματοποιήθηκαν τα πρώτα θαλασσινά ταξίδια στο προϊστορικό Αιγαίο. Πηγή: Ναυτικό Μουσείο.

A photograph of a rocky coastline. In the foreground, there is a wall made of large, yellowish-brown stones. A piece of weathered, grey driftwood lies across the wall. The background shows a blue sea meeting a clear sky. The text is overlaid in the top right corner.

Η βόρεια ακτή της Γαύδου. Στο νησί
έχουν εντοπιστεί παλαιολιθικά εργαλεία.
Δεξιά: Οι αρχαιολόγοι Curtis Runnels,
Priscilla Murrey, Ελένη Παναγοπούλου,
Chad DiGregorio και Hannah Johnson
συλλέγουν παλαιολιθικά εργαλεία στα
βράχια Γαύδου.

Πολύ παλαιότερα απ' ό,τι πιστεύαμε υπήρχε ναυσιπλοΐα. Αυτά που βρήκαμε στην Κρήτη είναι το ένα εκατομμυριοστό απ' ό,τι υπήρχε. Η προϊστορία ξαναγράφεται τις τελευταίες δεκαετίες

ακρίβεια. Όπως άλλωστε επισημαίνει η κ. Παναγοπούλου «οι πρωιμότεροι άνθρωποι, τους οποίους εμείς θεωρούμε λιγότερο νοητικά ανεπτυγμένους από εμάς, είχαν τις δυνατότητες να κάνουν πολύ περισσότερα πράγματα από αυτά για τα οποία τους θεωρούσαμε ικανούς. Εμείς λέμε πως το δικό μας είδος είναι η κορωνίδα της δημιουργίας, διότι αναπτύξαμε συμβολική σκέψη, κάναμε τέχνη και επεκταθήκαμε σε ολόκληρο τον κόσμο.

Αποδεικνύεται πως οι Νεάντερταλ και ακόμη πρωιμότερα είδη είχαν και σκέψη και πιθανότατα γλώσσα και μερικές φορές και τέχνη. Ήθεραν να ελέγχουν τη φωτιά, κατόρθωσαν να επιβιώσουν σε φοβερά αντίξοες κλιματικές συνθήκες και επισίκισαν πολλά μέρη του κόσμου. Πολύ παλαιότερα απ' ό,τι πιστεύαμε και με άλλο ανθρώπινο είδος, όχι με τον Σύγχρονο Άνθρωπο, υπήρχε ναυσιπλοΐα. Κι αυτά που βρήκαμε στην Κρήτη είναι το ένα εκατομμυριοστό απ' ό,τι υπήρχε. Η απώτατη προϊστορία ξαναγράφεται τις τελευταίες δεκαετίες»...